

Aruniit

Aruniit on pärandniitude hulka kuuluv elupaik, mis on suuremal või vähemal määral esindatud **kõigis Eesti maakondades** (erinevalt näiteks rannaniidust ja loopealsest). Aruniidud koos lamminiitudega moodustavad kogu Eestit hõlmava poollooduslike koosluste võrgustiku. Eesti omadega sarnased, väheste puudega aruniidud on levinud ka mujal Euroopas.

Täiesti loodusliku taimestikuga lagedaid aruniite leidub vähe, aga üsna laialt on levinud **kultuuristamise mõjuga** rohumaad. Väetamise või teatud kultuurkõrreliste ja liblikõieliste sissekülvi tagajärjel on suurenenud niisuguse koosluse biomass ning ühtlasi kahanenud liigirikkus. Kõrged ja kiirekasvulised taimeliigid tõrjuvad välja madalamaid ja väheintensiivse vegetatiivse paljunemisega liike. Niisugusele mõjule viitab näiteks keraheina, põldtimuti, võilille, aas-rebasesaba, aasristiku, roosa ristiku, aas-seaherne, aasnurmika, ohtetu luste, naadi, mets-harakputke ja muude taoliste liikide domineerimine. Kui niisugusel aruniidul kündmist või pealtparandamist ei korrata ning hooldamist jätkatakse, siis **taastub** tasapisi ka sealne liigirikkus.

Aruniite leidub üle Eesti. Selle koosluse iseloomulikud taimeliigid on hobumadar, arujumikas, harilik härghein ja suur robirohi.

Aruniidu taastamine

Olenevalt puude arvust, vanusest ja mitmekesisusest tuleks otsustada, kas taastada niit enam-vähem lagedana või kujundada sellest hoopis puisniit või puiskarjamaa. Kui alal kasvab **valgusnõudlikke taimeliike**, mis on kaitsealused või väheneva arvukusega, siis tasuks taastamisel seada eesmärgiks pigem lagedamat tüüpi niit. Aruniitu kujundades tuleks arvestada ka sellega, kuidas hakatakse seda ala pärast taastamist hooldama.

Puu- ja põõsarinde summaarne taastamisjärgne **üldkatvus** võiks olla kuni 30%, väiksema (alla 5 ha) niidu puhul saab piirduda ka 0–10% katvusega. Taastatavale rohumaale tuleks tekitada täiesti lagedaid alasid ning jätta ka hajusate põõsaste ja üksikpuude või väikeste põõsarühmadega piirkondi. Tiheda põõsarühma suurus peaks üldjuhul jääma alla 0,05 ha.

Väiksemal niidulapil võivad lagedust kompenseerida ümbritseva metsa puud. Rohumaal, mida edaspidi niidetakse traktoriga, tuleks jätta põõsaste vahele piisav sõiduruum.

Võsa raiumiseks on parim aeg juuli keskpaigast septembri lõpuni, kui suur osa varuainetest paikneb veel puu maapealsetes osades. Nii tekib tuleval aastal juurevõsusid vähem.

Pärast raiumist tuleks võsa võimalikult kiiresti kokku koguda. Okste põletamiseks sobib rohttaimestikuta ala, näiteks tihedam võsatüügastik. Kuna võsavahelised rohttaimestikuga niidulaigud soodustavad niiduliikide levikut, tuleb nende paikade kahjustamist vältida. Võsa äraviimine ja näiteks hakkpuiduks kasutamine on aga siiski parem lahendus kui niidul põletamine.

Kui aruniidule soovitakse jätta kasvama ka puud, siis on mõistlik **väljastada okaspuud** või jätta neist alles vaid mõni üksik, kuna kariloomad ei tõrju okaspuud piisava tõhususega. Näiteks paljudel viljakatel aruniitudel tungib puudest peale just kuusk, mille võra varjutab rohurinnet väga laialt, ning ka mänd võib soodsal aastal seemnest kiiresti idaneda.

Üldiselt tasub niitu kujundades soosida puuliikide **mitmekesisust** ja säilitada põlispuud, samuti mõningaid jalalt surnud ja õõnsustega puud, mis sobivad lindude ning putukate elupaigaks. Tulevase karjamaa puhul on tarvis arvestada, et kariloomad võivad vajada metsatukka päikese- ja tuulevarjuks.

Aruniidu hooldamine

Aruniitu võib hooldada niites, karjatades või neid kaht hooldusvõtet kombineerides.

Puu- ja põõsarinde eemaldamisele peab **kohe** järgnema niitmine või karjatamine. Rohumaad, kus domineerivad kultuurkõrrelised, angervaks, päideroog, pilliroog, lääne-mõõkrohi ja muud ekspansiivsed liigid, soovitame esialgu hooldada karjatades. Kuna karjatamine algab niitmise varem, tõrjub see dominantliike tõhusamalt tagasi. Teine võimalus on mõne aasta vältel niita ühe vegetatsiooniperioodi jooksul mitu korda.

Hooldamise praktiline eesmärk on säilitada või saavutada niidukoosluse hea seisund. Optimaalne on hoida puude ja põõsaste summaarset **katvust** 10–30% piires. Suurel niidul või niitude kompleksis peaks olema nii täiesti lagedaid kui ka hajusa põõsaste katvusega piirkondi, kuid päris igale väiksele niidulapile ei tasu puude-põõsaste olemasolu tingimuseks seada. Sageli on küllalt väike või kitsa kujuga, mõne hektari suurune niit ümbritsetud metsa või võsaga, mis juba täidab hajusate põõsaste soodsaid funktsioone.

Niitmine

Niita võiks aruniitu juhul, kui hein on võimalik alalt kokku koguda ja ära viia.

Et säilitada liigirikkust kõigis elustikurühmades, tuleks jätta niidualale igal aastal kuni 30% **niitmata** siile või laiuke. Niitmata osa peab olema igal aastal erinevas kohas, et ala uuesti ei võsastuks ja ekspansiivsed liigid ei hakkaks vohama. Mida suurem ja liigendamata on niiduala, seda rohkem võiks selle piires niitmise algusaega ning niitmata jäetud siilused varieerida.

Kui aruniitu niidetakse aastast aastasse suve hilisemas pooles, siis suure tõenäosusega ekspansiivsete liikide osakaal suureneb. Neid niidukompleksi või rohuma piirkondi, kus soovitakse **monodominantsete konkurentliikide** edasiliikumist takistada, tuleks niita jaanipäeva paiku.

Niidetud hein tuleb **kokku koguda**, kuna vastasel juhul tekiks maapinnale valgust varjutav kulukiht, mis pärsib taimede idanemist. Lagunev hein suurendaks järsult ka kättesaadavate toitainete hulka, soodustades ekspansiivsete liikide ohtrust. Samal põhjusel ei tohi heina maha jätta purustatuna.

Heina **kuivatamise, kaarutamise ja vaalutamise** käigus seemned järelvalmivad ning varisevad kamarasse. Taoline heinakoristuse viis on parem kui vast niidetud heina kogurisse kogumine ja kohene äraviimine.

Karjatamine

Karjatada võiks aruniidul üldjuhul (nagu ka vanasti) alates jüripäevast ehk 23. aprillist kuni ajani, kui rohi veel mingil määral kasvab (ligikaudu oktoobri lõpuni). Seejuures tuleks aga vältida **ülekarjatamist**.

Aruniidu karjatamiseks sobivad nii **veised, lambad, kitsed kui ka hobused**. Eri liiki loomade koos- või vahelduvkarjatamine on taimestiku liigilisele koosseisule kasulik, kuna igal loomaliigil on omad toidueelistused. Näiteks hobune ja veis väldivad taimi, mis kasvavad väljaheidete ümbruses: seetõttu võivad tõrjumata jääda ohakad ja mõne puuliigi võsa. Kits ja lammas söövad hea meelega puu- ja põõsalehti, tõrjudes võsa tagasi.

Tavapäraselt on 50–60% karjamaa **madalmurusust** vegetatsiooniperioodi lõpuks sobiv tulemus. Kui suur osa karjamaast või kogu ala on kõrgtarnadega kooslus, siis tasub eesmärgiks seada rohustu, kus 30% on madalaks söödud ja ülejäänud märgatavate söömisjälgedega. Selle saavutamiseks on otstarbekas mingi osa koplise kevadel ja suve esimeses pooles eraldi piirata ning kariloomi rohkem just sinna suunata.

Alles taastatud aruniit võib võrreldes juba taastunud alaga vajada esialgu suuremat **karjatamiskoormust**. Olenevalt konkreetse aasta rohukasvust ja kariloomade koosseisust tuleks karjatamiskoormust varieerida. Igal aastal võiks olla karjatatava aruniidu mõnel alal karjatamiskoormus vähemalt juuli lõpuni tavapärasest palju väiksem, et soodustada tolmeldamist ja eeskätt seemneliselt paljunevate liikide (näiteks mitmesuguste orhideede) levimist.

Kariloomad võiksid **liikuda** värskelt taastatud ja heas seisus niitude vahel, kuna sel moel saavad niiduliigid liigirikkamalt alalt vaesunud alale tagasi levida. Poollooduslikul alal ei tohi üldjuhul anda kariloomadele lisasööta, sest see jõuaks sõnnikuna lisaväetisena niidule ja tooks kaasa ka kultuurliikide levimise.

Isegi juhul, kui aruniitu asutakse kohe pärast taastamist karjatama regulaarselt ja sobiva koormusega, võib see ala hakata võsastuma või kattuma rohttaimedega, mida loomad süüa ei armasta (näiteks luht-kastevarrega, kuna see on liiga kare). Sageli jäävad **söömata** sanglepa, sarapuu, kusalpuu ja kukerpuu võrsed, samuti okaspuud. Rohttaimedest on vahel (pigem esteetiliseks) probleemiks näiteks harilik luga, mis levib niidul ülemäära kiiresti.

Kui on näha, et **noor võsa** tungib ühtlase frondina niidu servast peale, siis tuleks seda ala üle niita või raiuda. Ka kännuvõsusid tasub vajaduse korral mitmel taastamisele järgneval aastal niita.